

TUTKIMUKSIA

MARKKU RUOTSILA

Suojeluskunta- aatteen vastineet englantia puhuvissa maissa

Markku Ruotsila, Ph.D., tarkastelee artikkelissaan poliittisen suojeluskunta-aatteen vastineita englantia puhuvissa maissa, ennen kaikkea Isossa-Britaniassa ja Yhdysvalloissa. Erityisenä tarkoituksena on asettaa suomalainen suojeluskuntalaisuus laajempaan eurooppalaiseen ja amerikkalaiseen kontekstiinsa eli osaksi yleistä oikeistoradikaalia antikommunistista järjestäytymistä.

■ Suomen suojeluskunnat eivät eläneet kansainvälisessä tyhjiössä eivätkä syntyneet puhtaasti Suomen rajojen sisällä esiintyneistä aatteellisista virtauksista tai tehtävänasetteluista. Vaikutteet kulkivat sekä ulkomailta Suomeen että Suomesta ulkomaille. Tässä kontekstissa suojeluskuntalaisen järjestäytymisen ja aatekokonaisuuden funktio vallitsi läpi länsimaisen sivilisaation. Länsimaisen kehityksen jatkumo oli Venäjän valtakumouksen jälkeen tullut kaikissa länsimaissa samalla tavalla uhatuksi, ja tämä aiheutti olennaisesti samanlaisia reaktioita. Uusimmassakin historianäytöksessä koko suojeluskuntailmiötä on kuitenkin edelleen ollut tapana käsitellä puhtaasti suomalaisena ja sisäsyntyisenä liikkeenä. Sitä ei ole asetettu eurooppalaiseen ja län-

simaiseen verrantoon, ja sen edustavuus laajemmassa länsimaisessa suuntauksessa on tätä kautta hämärtynyt. Tämä puutteellisuus rikkoo historiallisia kausaalisuhteita ja vääristää suojeluskuntien merkitystä eurooppalaisessa ja laajemmassa kontekstissa.

Sortovuosien suojeluskunta-aate oli kielämättä korostuneesti suomalaista ja vailla huomionarvoisia suoranaisia ulkomaisia kontakteja, esimerkkejä taikka verrantokoh-
tia. Marsalkka Mannerheim oli oikeassa, kun hän korosti viimeisessä suojeluskunnille osoittamassaan päiväkäskyssä, kuinka suojeluskuntaliike oli aikoinaan ilmaantunut maahan 'kansalaisten omasta aloitteesta' ja 'ilman vierasta esikuvaa'.¹ Vuoden 1905 levottomuuksien aikana maahansa si-
toutunut maalaisväestö ja kaupunkikeskus-
ten poliittinen oikeisto olivat perustaneet suojeluskuntia ennen muuta järjestyksenpi-
toon, spontaanisti ja omaehtoisesti (joskaan ei ilman jo vakiintunutta eurooppalaista esikuvaa). Sama prosessi oli uusiutunut va-
paus- ja sisällissodan edellä ja saanut rin-
nalleen aktiivisen komitean toimeenpane-
mia, suunnitelmallista vapaustaistelua var-
ten kehitettyjä suojeluskuntia, jotka nekin palvelivat korostuneen kotimaista tehtävää.² Tässä vaiheessa Suomen tilanne poikkesi olennaisesti vanhoista eurooppalaisista val-
tioista: maa kamppaili sekä sisäistä että ul-
koista vihollista vastaan, samalla kun se oli
vasta rakentamassa itsellistä poliittista struk-
tuuria kadonneen vanhan virallisen järjes-
tyksen tilalle. Oli siksikin luonnollista, että
myös järjestyksenpitometodit kehittyivät
jokseenkin spontaanisti 'kansalaisten omas-
ta aloitteesta' ja 'ilman vierasta esikuvaa'.

Tämän järjestyksenpidon analogit on eristettävissä korkeintaan toisista sodan runtelamista ja muuttamista maista – Romaniasta, Unkarista, Saksasta, Itävallasta ja Baltiasta³ – mutta näissäkin kohdin olosuhteet eriytyivät sikäli, että Baltiaa ja Unkaria lukuun ottamatta kyseiset maat olivat olleet pitkään itsenäisiä. Baltiaa lukuun ottamatta niiden suojeluskuntalaisuus ei myöskään joutunut vastaamaan sisäisen lisäksi suoraan ulkoiseen uhkaan.

Ensimmäisen maailmansodan aikana oli myös muualla Euroopassa – ja Yhdysvalloissa – perustettu koko joukko aseellisia suojeluskaarteja, ja suomalaiset kagaalin, aktiivisen komitean, ja ulkomaanvaltuuskunnan jäsenet olivat näistä kaarteista jossain määrin tietoisia. Monet heistä olivat matkustelleet Ranskassa, Isossa-Britanniassa ja muualla läntisessä Euroopassa ja olivat epäilemättä joutuneet kosketuksiin tällaisten oikeistolaisten järjestöjen kanssa. On kuitenkin mahdotonta osoittaa, minkälaisia vaikutteita itsenäisyystaistelun ulkomailla asuneet aktivistit olivat tämän kosketuksen ja tietouden kautta saaneet. Huomionarvoista on myös se, että suuri osa aktivistien suojeluskuntatoiminnan alkuperäisistä toimijoista oli Saksassa sotilaskoulutuksensa saaneita jääkäreitä tai muuten saksalaissuuntausta arvostaneita (jopa viidesosa ensimmäisille jääkärikursseille lähteneistä, tulevista suojeluskuntain tukipilareista, oli asunut Saksassa jo ennen värväytymistään ja monet palasivat myöhemmin Saksaan sotilaskursseille).⁴ Tällä taustalla oli pakostakin jonkinlainen vaikutuksensa suojeluskuntaaatteeseen, mutta Saksasta saapuneiden suomalaisten sotaa edeltäneistä yhteyksistä paikallisiin oikeistopatrioottisiin järjestöihin on niin vähän tietoa, että vaikutuksen laatua on vaikea arvioida.

Olenneisinta varhaisen suojeluskuntaliikkeen kansainvälisen kontekstin kannalta oli itse asiassa se, että ententevaltojen liittoutuminen Venäjän keisarikunnan kanssa oli supistanut suomalaisille itsenäisyystaistelijoille tarjolla olleita avun- ja tuensaannin optioita ja pakostakin ajanut kohti Saksaa. Pakosta ei voi tehdä aatteellisen yhteneväisyyden päätelmää, mutta se selittää muiden

länsimaisten vaikutussuhteiden vähäisyyttä.

Sisällis- ja vapaussodan jälkeen suojeluskunnat olivat täysin toisenlaisessa tilanteessa. Aseistautunut sisäinen vihollinen oli nujerrettu ja ulkoisen vihollisen suhteen vallitsi epäilevä mutta yleisesti ottaen säilynyt rauhantila. Valtiollinen itsenäisyys ja alueellisen koskemattomuuden tunnustaminen oli saavutettu. Hallitusmuototaistelun jälkeen Suomi oli vähitellen myös siirtymässä pois Saksan ja sitä kautta sodan hävinneiden vaikutusalueesta, kohti sitä laajempaa länsimaista piiriä, jota johtivat englantia puhuvat maat. Useilla tavoilla maa yhä kuului nuorten pienvaltioiden siihen ryhmään, joka vielä etsi paikkaansa ja säilyi sisäiseltä järjestykseltään epävakana, mutta tätä aspektia on itse asiassa totuttu korostamaan liikaa. Suomi *ei* ollut verrannollinen itäisen ja keskeisen Euroopan pienvaltioihin, joissa parlamentaarista demokratiaa ei hyväksytty vaan joissa armeijaan nivoutuneet joukot noudattivat omia lakejaan omien tarkoituksiensa edistämiseksi. Kehityssuunta näissä maissa oli kohti autoritaarista, sotilasjohtoista hallintaa, ja se poikkesi sekä Suomen että maailmansodassa voittaneiden maiden kehityksestä.⁵ Suomessa Lapuan lii-

1 *Hannes Raikkola*, Suojeluskuntain historia, III, Kamppeileva kansa, Määrätietoista rakennustyötä rauhanvuosina 1930–1939 sekä sotavuodet 1939–1944 (Lahti 1964), s. 438.

2 Suojeluskuntien varhaishistoriasta ks. laajemmin *Martti Abti*, Tuntematon suojeluskuntalainen? Vapaaehtoisuus ja pakko suojeluskuntaliikkeen synnyssä 1917–1919. Teoksessa *Kansa liikkeessä*, toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius (Helsinki 1987); *N.V. Hersalo*, Suojeluskuntain historia, I, Puolustustahtoinen kansa, Muinaisitsenäisyydestä valtiolliseen riippumattomuuteen (Lahti 1955), s. 101–117, 126–7, 164–170; *Jari Kronlund*, Puolustuslaitos ja suojeluskunnat. Teoksessa *Raja railona: näkökulmia suojeluskuntiin*, toim. Risto Alapuro (Porvoo 1999); *Turo Manninen*, Suojeluskuntien synty ja sisällissodan alkaminen. Teoksessa *Raja railona*, toim. Alapuro.

3 Ks. *Jarmo Matikainen*, Suojeluskuntajärjestön yhteydet Euroopan muihin sotilasjärjestöihin ja ulkovaltoihin vuosina 1920–1934 (Helsinki 1989).

4 *Hersalo*, Suojeluskuntain historia, I, s. 112–7; *Martti Sinerma*, Lauri Malmberg ja suojeluskunnat (Helsinki 1995), s. 177.

5 Ensimmäisen maailmansodan hävinneiden ja sen voittaneiden (ek. anglofonisten) maiden ideologisen kehityksen erkanemisesta ks. *Brian Girvin*, *The Party*

ke oli poikkeus eikä virallisen suojeluskuntaliikkeen hyväksymä. Siksi suojeluskuntain verrannollistaminen manner-Euroopan sotilaallisiin oikeistojärjestöihin ei ole mahdollista.

Suojeluskunta-aatteen laajempi länsimainen konteksti

Oikeastaan Suomen (keskusta)oikeisto koh-tasi samat sisäiset ja ulkoiset uhat kuin vastaavat oikeistot vanhoissa länsimaisissa valtioissa, ennen muuta anglofonisessa (englantia puhuvassa) maailmanpiirissä: uusi bolshevistinen järjestelmä ja aggressiivisuus uhkasivat sisältä ja ulkoa, parlamentarismi hyväksyttiin mutta sen riittämättömyyttä korostettiin. Tässä tilanteessa – suojeluskuntain kronologisen olemassaolon pääajan – Suomen suojeluskuntaliikkeen alkuperäinen funktio oli toteutunut ja liikkeen oli kehitettävä olemassaololleen uusia perusteluja ja otettava kantaa niihin aatteellisiin virikkeisiin, jotka siihen asti oli välittömän sotilaallisen toiminnan pakosta osin sivuutettu.

Usein todettu sisäinen ristiriita suojeluskuntien vapaaehtoisuuden ja asevoimille alistaisuuden välillä oli väistämätön seuraus olosuhteiden ja suojeluskuntien funktion muuttumisesta. Asevoimille ja valtiojohdolle alistaisuus oli luonnollinen osa ulkoista vihollista vastaan käytyä keskitettyä taistelua, mutta vapaaehtoisuusperiaate muistutti toisesta suojeluskuntien virikkeestä, porvarillisen kansanosan spontaanista tahdosta toimia sisäistä, vasemmistolaista valtapyrkimystä vastaan. Vapaaehtoisuuden ja asevoimille alistaisuuden ero oli itse asiassa sama kuin poliittisen funktion ja maanpuolustuksellisen funktion ero. Nämä kaksi suojeluskunta-aatteen elementtiä olivat tukeneet toisiaan sisällis- ja vapaussodan aikana, mutta niillä voidaan tulkita olleen eri päämäärät läpi liikkeen myöhemmän olemassaolon. Vain jälkimmäisellä ulottuvuudella oli suoranainen vertauskohta suurimpaan osaan länsimaailmaa, sillä vain se ei ollut sitoutunut kansallismieliseen, Suomen menneisyydestä kumpuavaan venäläisvastaisuuteen vaan laajempaan, aatteelliseen konservatismiin.

Suojeluskuntien sisäisessä valtataistelussa, joka 1920-luvulla raastoi liikettä ja koko Suomen valtiollista järjestystä, tähdentyivät nämä kaksi toisistaan poikennutta näkemystä suojeluskuntien luonteesta ja tehtävästä. Kumpikin näkemys pyrki suojeluskuntien itsehallintoon ja valtiosta riippumattomuuteen mutta erilaisten tehtävänasettelujen palvelemiseksi. Yhtäällä tässä valtataistelussa oli aatesuunta, joka on useimpien assosioitu Elmo E. Kailaan – suojeluskuntien puhtaasti maanpuolustuksellista ulottuvuutta korostanut linja. Tämä kailalainen ja keskustaporvarillinen linja pyrki ennen muuta kansakunnan eheyttämiseen ulkoisen uhan takia, eli venäläisvaikutteista puhdistetun suojeluskuntaliikkeen kääntämiseen sisäisen järjestyksen varmistamisesta ja punaisten vastustamisesta enemmän antivenäläisen kuin antikommunistisen vihan välineeksi. Kailalaisen konseptin kanssa kilpaili heti 20-luvun alusta alkaen niin sanottu suojeluskuntaoppositio, joka oli rakentunut Suunta-lehden päätoimittajan Kai Donnerin ja Mannerheimia lähellä olleiden upseerien ympärille. Opositio pyrki suojeluskuntien itsehallintoon nimenomaan voidakseen varmistaa sellaisen ulko-parlamentaarisen voimaryhmittymän olemassaolon, joka mitätöisi vasemmiston kyvyn saavuttaa parlamentaarista tietä ne sosialistiset päämääränsä, joita sen äärilaita ei ollut kapinalla kyennyt saavuttamaan.⁶ Kailan malli oli ennen muuta sisäsyntyinen suomalainen malli maanpuolustuksellisesta suojeluskuntalaisuudesta, jolla oli vertaisia korkeintaan toisissa reunavalloissa. Suojeluskuntaoppositio lähestymistapa oli laajempaa eurooppalaista trendiä vastannut oikeistoradikaali poliittisen suojeluskuntalaisuuden linja, jonka vastaavuudet löytyivät myös anglosaksisesta maailmanpiiristä.

Vertaamalla suojeluskuntaoppositio-aatteellisia korostuksia ja järjestöllisiä kehittämistavoitteita anglofonisten maiden patriottis-maanpuolustukselliseen järjestäytymiseen on mahdollista asettaa yksi olennainen osa suomalaista suojeluskunta-aatetta laajempaan oikeistoradikaaliin kontekstiin. Suojeluskuntaoppositio ei kyennyt hankkimaan yliotetta suojeluskuntien organisaati-

osta, mutta silti oikeistoradikaali ajattelutapa vaikutti syvällisesti suojeluskunta-aatteen kehittymiseen, ja sillä oli merkittävä rooli itsenäisen Suomen suunnan määrittelemisessä. Suojeluskuntaopposition ajattelutavassa suojeluskuntaliike oli tyypillinen osa antikommunistista ja antisosialistista järjestäytyneisyyttä, jolla oli joitain Suomen maantieteellisesti asemasta johtuneita, merkittäviäkin uniikkeja piirteitä, ennen muuta kiinnostuksessaan Pietarin valtaamiseen ja venäläisen bolshevismien tuhoamiseen. Sama tavoite innoitti kuitenkin myös suurta osaa anglofonista oikeistoa, joka halusi käyttää myös suomalaisia antikommunisteja sijaistoimijoinaan, eikä tästä yksityiskohdasta tule siksi tehdä erottelevaa määrettä.⁷ Itse asiassa suojeluskuntaopposition laaja käsitys suojeluskuntien antisosialistisesta tehtävästä vastasi syvällisesti anglofonisen oikeiston omaakuvaa ja tehtävänasetteluita.

Suomen Suojelusliitto Euroopassa

Erityisen merkittävä tässä kontekstissa oli Suomen Suojelusliitto (SSL).⁸ Tämä järjestö toimi jokseenkin salassa vuodesta 1921 ja julkisesti vuodesta 1923, ja se pyrki luomaan itsestään kuvaa 'aseettomana suojeluskuntana', joka sanomalehtipropagandalla yritti rakentaa 'kaikkien yhteiskuntaa säilyttävien kansalaisten ja kansalaisyhteisöjen rintamaa' varsinaisen sotilaallisen suojeluskuntajärjestön tueksi.⁹ Itse asiassa SSL oli monilla sisäkkäisillä tavoilla syvälle suojeluskuntiin pureutunut poliittinen liike, joka tarjosi suojeluskuntatyölle sen poliittisen ulottuvuuden, jonka asetukset olivat rajanneet varsinaisen suojeluskuntajärjestön toimialasta. Pääosa Suojelusliiton johtohahmoista oli joko suojeluskuntien aktiivisia jäseniä taikka niitä aatteellisia tukijoita ja kehittäjiä, joiden mielestä kailalainen eheytysspyrkimys vaaransi vapaussodan todellisen perinnön. Liiton syntyä olivat osaltaan edistäneet kenraali Mannerheim ja valtionhoitaja P. E. Svinhufvud, sen puheenjohtajana toimi entinen senaattori, kagaalin keskuskomitean ja aktivistien keskuskomitean jäsen Heikki Renvall, ja sen varhaisiin kordinoiiviin kokouksiin ottivat osaa sellaiset

suojeluskuntalaiset taustavaikuttajat kuten Eino Suolahti, Yrjö Koskelainen, Juho James, Samuli Sario ja K. N. Rantakari.¹⁰ Ennen pitkää liiton keskustoimikuntaa päätyivät johtamaan näiden johdonmukaisten jäsenten ohella myös Per Zilliacus, joka kahteen otteeseen oli suojeluskuntien väliaikainen ylipäällikkö, aktiivisen komitean Harald Åkerman ja Suunta-ryhmän johtohahmo Kai Donner. Suojeluskuntien esikuntapäällikkö Hannes Ignatius toimi liiton tilintarkastajana.¹¹ SSL oli täten jo pelkästään henkilöstönsä kautta korostetusti liittoksisia suojeluskuntiin. Sen periaatteellisen ohjelman tulee myös katsoa muodostaneen keskeisen osan suojeluskunta-aatetta.

Suomen Suojelusliittoa ohjasi näkemys, joka oli läheisessä yhteydessä suojeluskuntaopposition ajatuksenkulkuun. Järjestö oli korostuneen poliittinen ja piti tehtävänsä

in Comparative and International Context. Teoksessa *Conservative Century: The Conservative Party Since 1900*, toim. Anthony Seldon ja Stuart Ball (Oxford 1994).

6 Suojeluskuntaopposition ja keskustalaisen, Elmo E. Kailaan assosioituneen ryhmän keskinäistä taistelua on kattavimmin tarkastellut *Martti Abti*, Kaappaus? Suojeluskuntaselkkaus 1921. Fascismin aave 1924. Mäntsälän kapina 1932 (Keuruu 1990); *Martti Abti*, Rysänvihassa: Elmo Kaila 1888–1935 (Porvoo 1999); *Martti Abti*, Suojeluskuntalain kolmas pykälä. Teoksessa *Raja railona*, toim. Alapuro. Ks. myös *Smerma*, s. 110–119, 132–6, 165–176.

7 *Markku Ruotsila*, 'Winston Churchill Suomen vapaussodissa', *Vapaussoturi* 2 (1999), s. 26–30, ja siinä mainitut lähteet.

8 Suomen Suojelusliitosta ei ole olemassa kattavaa monografiaa eikä muutenkaan tyydyttävää alkuperäislähteisiin pohjaavaa esittelyä. Ks. kuitenkin järjestön lyhyet tarkastelut teoksissa *Abti*, *Ryssänvihassa*, s. 273–282, 460–461; *Henrik Ekberg*, *Führerns trogna följeslagare: den finländska nazismen 1932–1944* (Ekenäs 1991), s. 36–38; *Lauri Hyvämäki*, *Sinistä ja mustaa: tutkielmia oikeistoradikalismista* (Helsinki 1971), s. 196–200; *Marvin Rintala*, *Three Generations: The Extreme Right in Finnish Politics* (Bloomington, Indiana 1962), s. 153–154.

9 Suomen Suojelusliiton kiertokirje myötämielisiksi katsotuille sanomalehtien päätoimittajille, 10.4. 1921, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 11, Suomen Kansallisarkisto, Helsinki; 'Suomen Suojelusliiton tarkoitus ja toiminta', kiertokirje asiamiehille ja keskustoitimikunnan jäsenille, 16.2. 1923, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 3.

10 Suomen Suojelusliiton kiertokirje, 6.5.1921, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 11.

11 'Suomen Suojelusliiton vuosikokous', lehdistöiedote Suomen Tietotoimistolle, 6.4. 1926, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 6.

'paljon laajempänä' kuin pelkän vapaaehtoisien maanpuolustusorganisaation rohkaiseminen.¹² Itse asiassa SSL keskittyi sosiaalidemokraattien vastustamiseen ja porvarienemmistöisen eduskunnan varmistamiseen ja uskoi porvarillisella sivistyneistöllä olleen 'velvollisuus holhota' yksinkertaisina pidettyjä, sosialistien houkuttelemia työläisiä, 'niin että he eivät tule johdetuiksi teille jotka tulevat olemaan ennen kaikkea heille itselleen turmioksi'.¹³ Vapaussodan jälkeen SSL ei toisin sanoen pitänyt suoranaista ulkoista aggressiota suurimpana uhkana vaan katsoi kotimaisen sosiaalidemokratian kytkeytyneen yleismaailmalliseen kommunistiseen yritykseen luoda lakkojen ja liikehännän kautta edellytyksiä toisenlaiselle, parlamentaarispohjaiselle vallankaappaukselle. Periaatteellinen, monarkismista ja elitismistä kummunnut parlamentarismien karsastus yhdistyi tässä käsityksessä empiirisesti havaittuihin uhkakuviiin, jotka edelleen tuntuivat tekevän parlamentarismista riittämättömän välineen vapaussodan valkoisen voiton pitkäaikaiseksi säilyttämiseksi.

Aatteellisissa perususkomuksissaan SSL vastasi jokseenkin täydellisesti ajankohdan englantia puhuvien maiden – muttei manereurooppalaisen – oikeiston käsityksiä. Tämä oli niin ikään alkanut pitää *pelkkää* parlamentarismia epäilyttävänä järjestelmänä, tehottomana, korruptiolle alttiina ja laajojen kansanosien itsekkäisiin vaatimuksiin helposti alistavana. Sekä Yhdysvalloissa että Isossa-Britanniassa radikaali oikeisto oli vuoteen 1919 mennessä tullut lisäksi vakuuttuneeksi siitä, että oli olemassa tietty toisiinsa sidottu sarja parlamentaarisia ja ulkoparlamentaarisia toimenpiteitä, joita kommunistiset kumoukselliset jokseenkin orjalisesti noudattivat vallankumouksen tekemisyrityksessään ja jota pelkkä parlamentarismi ei voinut pysäyttää. Sarja kulki yleisestä propagandasta lakkojen ja liikehännän lietsomiseen, sosiaalidemokraattien saattamiseen valtaan ja maan talouden romahduttamiseen näiden vallassa ollessa, lopulta kommunistiseen kaappaukseen ainoana keinona taata järjestys ja perushyvinvointi. Pelkkä parlamentarismi ei voinut ehkäistä tällaista sarjaa vaan se oli sarjan

edellytys.¹⁴ Suomen Suojelusliiton koko olemassaolo pohjasi pyrkimykselle luoda ajoissa sellainen ulkoparlamentaarinen vastavoima, joka voisi estää ennakkoidun kehityksen.

Nimenomaan Suomen Suojelusliiton kautta suojeluskuntaopposition edustajat olivat hyvin tietoisia niistä Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa kauan toimineista ja etabloituneista antikommunistisista kansalaisjärjestöistä, joita ohjasi sama ajattelutapa. Itse asiassa Suojelusliitto tietoisesti pyrki yhteyteen näiden järjestöjen kanssa. Sen taustavaikuttajista erityisesti Mannerheim edellytti suojeluskuntien kansainvälisen linkin ylläpitoa ja vahvistamista, nimenomaan SSL:n kautta. Kenraalin kehotuksilla oli suuri vaikutus liiton organisoijiin.¹⁵ Julkaisuisaan he korostivatkin paheksuvansa Suomessa yleisesti vallalla ollutta kansainvälisen yhteistoiminnan 'suorastaan kohtalokkaassa mittakaavassa' tapahtunutta väheksymistä ja laiminlyöntiä.¹⁶

Suojelusliitto hakeutui täten perustajajäseneksi Entente Internationale contre le III:e Internationale -järjestöön (EICDI), Geneven vuonna 1924 perustettuun anti-kommunististen ja patrioottisten organisaatioiden yhteistyöelimeen, joka levitti tietoa kommunistisen järjestelmän toiminnasta ja koordinoi vapaaehtoisia vastatoimia.¹⁷ Nimenomaan EICDI:n kokouksissa ja tietojenvaihdossa suojeluskuntaopposition aktivistit voivat perehtyä anglofonisten kumppaniensa tuottamaan propaganda- ja valistusmateriaaliin, josta suurimman osan he voivat nopeasti havaita omia arvotuksiaan vastaaviksi. Useimmat näistä kumppanijärjestöistä olivat toimineet kauemmin kuin suomalainen suojeluskuntaliike, ja ne olivat kehittäneet monenlaiset vaikuttamistapansa varsin sofistikoituiksi ja kattaviksi siinä vaiheessa, kun suomalaiset saivat niihin yhteyden. Siksi SSL hakeutui Geneven internationaaliin myös hankkiakseen vihjeitä siitä, miten patrioottis-antikommunistinen työ oli tehokkaimmin toteutettavissa ja – kuten sen omat julkaisut korostivat – korjatakseen joitain ulkomailla Suomen oikeistosta valalla olleita harhakuvia.¹⁸ Mutta ennen muuta halukkuus kansainväliseen yhteistyöhön

tarkoitti sitä, että SSL:n suojeluskuntalaiset johtajat katsoivat suojeluskunta-aatteen kuuluvan laajempaan länsimaiseen rintamaan ja uhkakuvatraditioon.

Suojeluskunnat olivat yhteydessä myös lukuisiin eurooppalaisiin aseistautuneisiin järjestöihin, joilla oli samanlainen ulkoista uhkaa vastaan järjestäytymisen tarkoitus kuin maanpuolustuskorosteisilla suojeluskuntaryhmillä.¹⁹ Mutta näissä yhteyksissä kyse oli nimenomaan sotilaallisen koulutuksen ja järjestäytymisen alalla toimineiden tietojenvaihdosta, kun SSL:n ja EICDI:n kontakteissa määrävänä oli aate ja poliittisuus.

Englanninkielisten maiden suojeluskunta-aatteen ominaispiirteet

Ainoa EICDI:een suoraan affilioitunut brittiläinen patrioottinen järjestö, Central Council of Economic Leagues,²⁰ ei ollut jäsenmäärältään taikka julkiselta vaikutusvallaltaan merkittävä organisaatio brittiläisessä kontekstissa. Mutta sen toimintaa ohjasi lordi Gainsford, merkittävä klassista liberalismia edustanut poliitikko ja työnantajien etujärjestöjen johtaja. Hänellä oli hyvin tiiviit yhteydet laajempaan antisosialistiseen organisaatioverkkoon.²¹ Yhdysvalloissa EICDI:lla oli jäsenjärjestöjä kaikissa niissä paikallisissa keskuksissa, joissa maan suurimmat patrioottiset ja antikommunistiset järjestöt syntyivät ja joista ne rekrytoivat useimmiten päällekkäiset jäsenistönsä.²² Näiden järjestöjen omakuva, tavoitteenasettelut ja ideologinen suuntautuminen vastasivat syvällisellä tavalla Suomen suojeluskuntaliikkeen poliittista ulottuvuutta. Useissa tapauksissa ne kehittyivät myös suoran antikommunistisen toiminnan alalla itse asiassa vieläkin radikaalimmiksi kuin suojeluskuntaoppositio olisi halunnut Suomen suojeluskuntien kehittyvän.

Yhdysvalloissa oli vuodesta 1914 toiminut 'kansallisen turvallisuuden liitto' National Security League (NSL) ja vuodesta 1915 American Defense Society (ADS), 'amerikkalainen suojeluliitto', jälkimmäinen entisen presidentin Theodore Rooseveltin alaisuudessa ja edellinen Rooseveltin entisen so-

taministerin Elihu Rootin johdossa. Kummankin tarkoituksena oli kitkeä amerikkalaisesta yhteiskunnasta kaikki sosialistiset liikkeet ja ajattelutavat sekä sosialistisiksi luonnehditut siirtolaiset ja muut vakoojat.

12 Suomen Suojelusliitto ja Lapuan liike (Helsinki 1931), s. 6.

13 J.W. Snellmann Suomen Suojelusliiton asiamiehille 11.1. 1922, Eino Suolahden kokoelma, kansio 5, Suomen Kansallisarkisto, Helsinki; Suomen Suojelusliiton kiertokirjeet 'Katsaus kommunistien toimintaan maassamme viime kuukausien aikana', 15.2.1921, 'Onko kansalainen yhteys tällä hetkellä mahdollinen', 12.10.1921 ja 'Kommunistilehtiemme kirjoitustapa', [1921], Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 1; 'Sosialistiset puolueemme muodostavat yhteisrintaman', 20.1.1923, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 3. 14 Robert Lansing, 'Memorandum on the Russian Situation and the Root Mission', 9.8.1917, Robert Lansingin kokoelma, mf 1, Library of Congress, Manuscripts Division, Washington, D.C. Ks. myös seuraavia edustavia esimerkkejä: *William Hurrell Mallock*, *The Limits of Pure Democracy* (London 1918), erit. s. 377–392; *William T. Hornaday*, *Awake! America: Object Lessons and Warnings* (New York 1918), erit. luvut 9–11; *Nesta H. Webster*, *The French Revolution: A Study in Democracy* (London 1919), s. 495–7; *The Cause of the World Unrest*, toim. H.A. Gwynne (London 1920), erit. s. 7–19, 22–32; *Winston Churchill*, 'The Poison Peril from the East', *The Evening News*, 28.7.1920, s. 1; *David Jayne Hill*, *The National Association for Constitutional Government: A Statement of Its Purposes* (Washington, D.C. 1920), s. 1–11; *Duke of Northumberland*, 'Bolshevism and the Labour Party', *The National Review* (July 1921), s. 617–633.

15 Heikki Renvall Eino Suolahdelle 20.10.1921, Eino Suolahden kokoelma, kansio 5, Suomen Kansallisarkisto, Helsinki.

16 Suomen Suojelusliitto ja Lapuan liike, s. 6–7.

17 'Kansainvälisen kommunismin vastustamisliiton (Entente Internationale contra la III:e Internationale) vuosikokous', 23.3.1926, Suomen Suojelusliiton lehdistötiedote Suomen Tietotoimistolle, ja otsikoton konekirjoitusliiska, lehdistötiedote Uudelle Suomelle ja Hufvudstadsbladetille, 23.3.1926, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 6.

18 Suomen Suojelusliitto ja Lapuan liike, s. 5–7.

19 Ks. *Lauri Karvonen*, *From White to Blue-and-Black: Finnish Fascism in the Inter-War Era* (Helsinki 1988), s. 114–5; *Hersalo*, *Suojeluskuntain historia*, II, s. 215–224.

20 'Kansainvälisen kommunismin vastustamisliiton (Entente Internationale contra la III:e Internationale) vuosikokous', 23.3.1926, Suomen Suojelusliiton lehdistötiedote Suomen Tietotoimistolle, ja otsikoton konekirjoitusliiska, lehdistötiedote Uudelle Suomelle ja Hufvudstadsbladetille, 23.3.1926, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 6.

21 *Dictionary of National Biography, 1941–1950*, toim. L.G. Wickham Legg ja E.T. Williams (Oxford 1959), s. 664–5.

22 'Kansainvälisen kommunismin vastustamisliiton uusi käsikirja', lehdistötiedote Uudelle Suomelle, 11.9. 1927, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 7.

New Yorkissa oli sodan aikana myös perustettu toinen 'amerikkalainen suojeluliitto', American Protective League (APL), jonka vapaaehtoiset nopeasti loivat tiiviit yhteydet valtiovaltaan ja joka toimi itse asiassa oikeusministeriön valtuuttamana paikallistason järjestyksenpito- ja valvontaverkostona. Vuonna 1919 perustettiin lisäksi useita uusia vastaavanlaisia järjestöjä, joista tärkein ja pitkäikäisin oli yhä toimiva American Legion, miljoonajäseninen Theodore Rooseveltin pojan luomus, joka kokosi sotaveteraaneja antikommunistiseen maanpuolustus-, valistus- ja urheilutoimintaan – ja suoraan, väkivaltaiseenkin ulkoparlamentaariin liikehdintään.²³

Amerikkalaisessa kontekstissa myös rassistinen Ku Klux Klan ja 1930-luvulla syntyneet antisemitistiset 'hopeapaidat' (Silver Shirts), Christian Nationalist Crusade ja Defenders of the Christian Faith on katsottava osaksi isänmaallista, organisoitunutta ja ajoittain aseistautunutta antikommunismia, joka valistuksen, painostuksen ja väkivallan kautta pyrki estämään kaikenlaisen vasemmistolaisien ajatusten leviämisen.²⁴ Ennen Yhdysvaltain liittymistä ensimmäiseen maailmansotaan nämä järjestöt toimivat usein nimenomaan niitä suomalaisia siirtolaisia vastaan, jotka muodostivat hyvin suuren osan Yhdysvaltain kommunistisen puolueen kaikkein radikaaleimmasta jäsenistöstä,²⁵ so. täysin samoja ihmisiä vastaan, joita myös Suomen poliittinen suojeluskuntaliike piti päällimmäisinä vihollisinaan kotimaassa. Sodan myötä nämä järjestöt suuntautuivat etelä- ja itäeurooppalaisia siirtolaisia vastaan ja toivoivat maahan enemmän skandinaavisia siirtolaisia, joita siihen mennessä pidettiin sittenkin suhteellisen mallillisina.²⁶

Isossa-Britanniassa olivat suurin piirtein yhtä kauan toimineet patrioottis-maanpuolutuselliset painostusjärjestöt Army League, Navy League ja National Service League (viimeisin jo vuodesta 1902), antisosialistiset propagandajärjestöt Anti-Socialist Union (ASU) ja British Constitution Association (BCA) sekä imperialistista valistus- ja kasvatustyötä tehneet British Empire Union (BEU) ja Anti-German League.

Sodan aikana ja heti sen jälkeen näiden rinnalle kohosi koko joukko uusia järjestöjä, muun muassa valistustyöltään merkittävä Liberty League, salaperäinen sotilastiedustelun johtajan organisoima National Security Union, sotaveteraaneista koottu Comrades of the Great War sekä paikallistason antisosialistisiin iskuihin erikoistunut The Vigilantes -ryhmä.²⁷ Myöhemmin, 1930-luvulla kehittyivät enemmän Lapuan liikettä

23 APL:n historiaa on käsitellyt kattavasti *Joan M. Jensen*, *The Price of Vigilance* (Chicago 1968), josta erit. ks. s. 25–78. *Robert D. Ward*, 'The Origin and Activities of the National Security League, 1914–1919', *Mississippi Valley Historical Review* 47 (June 1960), s. 51–65, käsittelee NSL:n toimintaa sen vähäisen alkuperäismateriaalin valossa, jota on säilynyt (järjestön arkisto poltettiin vuonna 1949). Yleiskatsauksista hyödyllisimmät ovat *Robert K. Murray*, *Red Scare: A Study in National Hysteria, 1919–1920* (Minneapolis, Minnesota 1955), erit. s. 84–94, ja *Michael J. Pearlman*, *To Make Democracy Safe for America: Patricians and Preparedness in the Progressive Era* (Urbana, Illinois 1984), erit. s. 134–145, 160–177.

24 Näistä Lapuan liikettä muistuttaneista proto-fasistisista suojeluskarteista ks. tarkemmin *Sara Diamond*, *Roads to Dominion: Right-Wing Movements and Political Power in the United States* (New York 1995), s. 51–52, 93–102; *Seymour Martin Lipset* ja *Earl Raab*, *The Politics of Unreason: Right-Wing Extremism in America, 1790–1970* (London 1971), s. 116–131, 152–202; *Leo P. Ribuffo*, *The Old Christian Right: The Protestant Far Right from the Depression* (Philadelphia 1983), *ibid.* mutta erit. s. 56–64.

25 Noin 90 prosenttia vuonna 1919 kahtia jakautuneen amerikkalaisen kommunistipuolueen jäsenistöstä oli siirtolaisia. Näistä kommunistipuolueen suomalainen jäsenjärjestö kuului radikaaleimpiin ja päätti erota, kun puolue ei tullut hyväksytyksi Moskovan johtamaan kolmanteen internationaaliin. *Daniel Bell*, *Marxian Socialism in the United States* (Princeton, New Jersey 1967), s. 114; *Richard Gid Powers*, *Not Without Honor: The History of American Anticommunism* (New Haven, Connecticut 1995), s. 24.

26 Ks. *Ole Hansen*, *Americanism versus Bolshevism* (Garden City, New York 1920), s. 243–248. Kirja on Seattlen skandinaavissyntyisen pormestarin ajankohanaan hyvin vaikutusvaltaisen esitys patrioottisten järjestöjen spontaanista paikallistason toiminnasta, johon Hanson osallistui Seattlen kapinayrityksen tukahduttajana vuonna 1919.

27 Ks. laajemmin *Edward Bristow*, *Individualism versus Socialism in Britain, 1880–1914* (New York 1987), s. 308–325; *Frans Coetzee*, *For Party or Country: Nationalism and the Dilemmas of Popular Conservatism in Edwardian England* (New York 1990), erit. s. 38–42, 99–115; *John M. MacKenzie*, *Propaganda and Empire: The Manipulation of British Public Opinion, 1880–1960* (Manchester 1990), s. 150–160; *Panikos Panayi*, *The Enemy in Our Midst: Germans in Britain During the First World War* (New York 1991), s. 202–211; *G. C. Webber*, *The Ideology of the British Right, 1918–1939* (London 1986), *ibid.* mutta erit. s. 142–163.

kuin saksalaista kansallissosialismia muistuttaneet aseistautuneet järjestöt, usein aiempien patrioottiryhmien parista mutta pääosin näiden jäsenistöä alemmista sosiaaliluokista – ennen muuta Nordic League, White Knights of Britain, British Union of Fascists ja British Fascisti.²⁸ Osa sekä näistä uudemmista että alkuperäisistä järjestöistä toimi Suomen Suojelusliiton tavoin ainoastaan propagandistisella tasolla (ja valtaapitävien omasta parista syntyneenä eliittipainostusryhmänä) ja toisen osan tarkoituksellisesti olivat korostetusti imperialistisia ja saksalais- ja siirtolaisvastaisia. Mutta erityiskorostuksiansa ohella jokainen näistä järjestöistä pyrki kokoamaan ja vahvistamaan niitä kansanosia, jotka halusivat toimia ulkoista ja sisäistä vasemmistolaisuutta vastaan.

Pääosa sekä amerikkalaisista että brittiläisistä patrioottis-suojeluskuntalaisista järjestöistä pyrki ennen muuta herättämään kansassa sellaisen antikommunistisen maailmankatsomuksen, joka turvaisi perustuslaillisen järjestyksen siinäkin tapauksessa, että virallinen valtiovalta luisuisi sosialistien tai sosialistisina pidettyjen kollektiivisten liberaalien käsiin. Kyseiset järjestöt eivät aluksi järjestäytyneet sotilaallisesti vaan niiden organisaatiot nivoutuivat ensikädessä ainoastaan kansanvalistuksen ja asekoulutuksen ympärille. Niiden perusajatuksena oli, että aluksi vapaaehtoisen, ennen pitkää pakollisen asekoulutuksen, siihen liitetyn kristillissiveellisen kasvatuksen, urheilun ja muun johdetun ja suunnitellun fyysisen toiminnan kautta kyettäisiin rakentamaan kansan 'älykkyyttä ja luonnetta', 'itsehillintää' ja 'virikkeistä kumpuavaa itsensä parantamista'. Joukkue toiminta olisi omiaan myös synnyttämään 'henkilökohtaista kiinnostusta ja ylpeyttä' omaan maahan.²⁹ Näin syntyvän uuden moraalisen ja fyysisen kansalaisuuden katsottiin olevan maanpuolustuksen ja antisosialistisen vaikkauksen ehdottomia edellytyksiä.³⁰

Suomen suojeluskuntaoppositio *Suunta*-lehden ja SSL:n julkaisujen välityksellä ja laajempi suojeluskuntaliike *Suojeluskuntain Lehden*, *Hakkapeliitta*-lehden ja yleisen valistus- ja urheilutyönsä kautta pyrkivät po-

pularisoimaan juuri samoja arvoja ja ajattelutapoja. Valistustyö yhdistettynä fyysiseen kasvatukseen oli alusta alkaen suomalaisen suojeluskuntatyön keskeinen osa, ja jo ensimmäinen suojeluskunta-asetus oli määrännyt yhden valistusupseerin kuhunkin suojeluskuntapiiriin. Myöhemmin myös erityisten kenttäpappien liittämistä kuhunkin suojeluskuntaan alettiin rohkaista.³¹ Aivan kuten vastaavien englantia puhuvien maiden järjestöjen edustajat K. S. Laurila korosti SSL:n levittämässä kirjoituksissaan, kuinka kaikessa opetustyössä tuli iskostaa oikeaa 'siveys- ja moraalikäsitystä' ja kitkeä 'veltoja ja ryhdytöntä suhtautumista' elämänkäsytymyksiin.³² SSL myös lavensi tällaisen valistuksen sosiaalilainsäädäntöä ja eturyhmäpolitiikkaa vastaan, muun muassa levittämällä 1920-luvulla vähän tunnetun, sittemmin yhdeksi anglofonisen oikeiston aatteelliseksi johtohahmoksi nousseen Ludwig von Misesin kirjoituksia perinteisten moraalissiveellisten arvojen, poliittisen antikommunismien ja sosiaalilainsäädännön vastustamisen ajatuksellisesta yhteydestä.³³

28 *Richard Thurlow*, *Fascism in Britain: A History, 1918–1985* (Oxford 1985), luvut 5–9.

29 *Earl Percy*, 'Present Aspect of National Defence', *The National Review* (January 1913), s. 752–755; *Lord Roberts*, 'The National Service League', *The National Review* (March 1913), s. 89–90; *Lord Willoughby De Broke*, 'The Comfortable Classes and National Defense', *The National Review* (May 1914), s. 428–442; *George Wharton Pepper*, *Men and Ideas: A Selection of Speeches and Articles* (New York 1924), s. 8–16; Theodore Roosevelt, 'A Permanent Training Policy' [1917], Theodore Rooseveltin kokoelma, sarja 1, mf 429, Library of Congress, Manuscripts Division, Washington, D.C.

30 Amerikkalaisesta kontekstista ks. erit. *Pearlman*, luvut 1–6, ja brittiläisestä myös *Coetzee*, erit. s. 38–42, 99–115; *MacKenzie*, s. 154–5.

31 Suojeluskuntien valistus-, urheilu- ja kasvatustoiminnasta ks. *Hersalo*, *Suojeluskuntain historia*, I, s. 89–105, 204–291; *Erkki Vasara*, *Suojeluskuntajärjestön valistus-, urheilu- ja poikatoiminta*. Teoksessa *Raja railona*, toim. Alapuro. Urheilukasvatuksen ideologisesta taustasta autonomisen Suomen kontekstissa ks. myös *Seppo Hentilä*, *Urheilu, kansakunta ja luokat*. Teoksessa *Kansa liikkeessä*, toim. Alapuro, Liikanen, Smeds ja Stenius.

32 K.S. Laurila, 'Siveellinen villiintyminen ja sen vastustaminen', *Sana ja miekka*, 15.12.1927, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 7.

33 'Sosialismihenkisen ammatillisen liikkeen ja sosiaalipolitiikan turmiollisuus', 26.2.1924, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 4.

Fyysisen kasvatuksen ohella tapahtunut arvokasvatus laveni tätä tietä ja varsinkin nopeasti sanomalehti- ja pamflettipropagandaan. Tämä pyrki ennen muuta vahvistamaan kansan antikommunistista vakaumusta, jotta valtaapitäville syntyisi energinen, vahvasti ja jatkuvasti selvennetty ja ennen muuta pysyvä vastapaine, jolla heitä olisi mahdollista kontrolloida parlamentarismen tuottamissa vaaratilanteissa. Suomessa SSL harrasti sanomalehtien yleisönosastokirjoitusten mutta myös pääkirjoitusten ja uutisraporttien soluttamista suureen osaan kotimaista lehdistöä ja ennen pitkää aloitti myös omien julkaisujensa levittämisen. Näissä pyrittiin toimimaan ennen muuta sen estämiseksi, että äänestäjät valitsisivat sosiaalidemokraattisia kansanedustajia; virallisen valtiovallan kritisoinen säilyi suurimman osaa ajasta hillittynä.³⁴ Toisaalta englantia puhuvassa piirissä painopiste oli alusta alkaen ennen muuta omissa julkaisuissa, ja siellä sanomalehtipropaganda kohdistui nimenomaan viralliseen valtiovaltaan. Tätä suuntautumista ohjasi ennen kaikkea radikaalioikeiston uskomus siitä, että Yhdysvaltain presidentti Woodrow Wilson ja Ison-Britannian pääministeri David Lloyd George olivat itse asiassa jo sallineet kommunististen ja sosialististen piirien soluttautua valtionhallintoon. Solutuksen sallimisen lisäksi Wilsonin ja Lloyd Georgen katsottiin henkilökohtaisesti kääntyneen sosialismiin ja salakavalasti käyttäneen parlamentarismia ja sodan jälkeenkin säilyttämiään erityisvaltuuksia sosialistisen yhteiskuntajärjestelmän piilotelluksi rakentamiseksi. Ainoa keino parlamentarismen nimissä ja sisällä toimineiden soluttajien poistamiseksi ja oletettujen piilososialistien hankkeiden kariuttamiseksi oli siksi kansan herättäminen oikeistolaiseen patriotismiin ja omavaltaiseen toimintaan perustuslain puolustamiseksi.³⁵ Kuten National Service Leaguen propagandistit korostivat, vain spontaanin kansalaismielipiteen keinoilla oli mahdollista rajata valtiojohdon taipumusta säätää 'sosialistisiin teorioihin' pohjaavia lakeja, jotka oli kielletty demokratian kaapuun mutta jotka kumpusivat vain 'yhden väestöosan anarkisesta mielialasta' ja olivat niin sanotusti

liberaalien, itse asiassa sosialististen, johtajien valinta sosialistisen järjestelmän tuottamiseksi parlamentaarisiin keinoin.³⁶ Vain patrioottisen valistuksen ja yleisen sotilaskoulutuksen katsottiin kykenevän synnyttämään sellaisen spontaanin ja koko kansakunnan kattaneen arvostruktuurin, joka auttaisi 'suojelemaan vaarallisilta proletaareilta' ja näiden liberaaleilta tukijoilta.³⁷

Epäilemättä tällaisten järjestöjen aktivismin ja suuren kannattajakunnan rohkaisevana Suomen Suojelusliitto oletti vuonna 1923, että varsinkin Isossa-Britanniassa kansan enemmistö oli jo 'niin tervejärkistä', ettei siellä ollut välitöntä vaaraa kommunistisesta kaappauksesta.³⁸ Itse asiassa britti- ja amerikkalaisaktivistit katsoivat, että koska heidän maissaan sosialismille myötämieliset liberaalit kontrolloivat hallitusta, olivat myös sosialistit/kommunistit välillisesti jo saaneet vallan. Tilanne ei parantunut, kun konservatiiviset puolueet alkoivat voittaa vaaleja, koska virallisen konservatismen katsottiin senkin 'lakanneen uskomasta sosialismin vaaraan' ja 'halvaantuneen, säikähtyneen toimettomuuteen'.³⁹ SSL:aa vastaavien liikkeiden viitekehyksestä tarkasteltuna Ison-Britannian ja Yhdysvaltain tilanne oli siis huomattavasti vaarallisempi kuin Suomen ja edellytti jopa radikaalimpia vastatoimia kuin Suomessa.

Suoran toiminnan muotoja

Näiden patrioottisten järjestöjen aktivistit olivat itse asiassa laventaneet aktiviteettiaan myös suoraan toimintaan, Isossa-Britanniassa varsinkin ensimmäisen maailmansodan jälkeen, mutta Yhdysvalloissa jo sen kuluessa. Sodan aikana mittavaksi muotoutunut kommunistisen ja sosialistisen liikehännän tukahduttaminen sai Yhdysvalloissa yllykkeensä nimenomaan paikallistasolta, patrioottisista järjestöistä ja niitä tukeneilta kuvernööreiltä. Näiden spontaanisti luomaan viitekehykseen keskushallinto vähitellen mukautui omassa (saksalaisen) solutuksen vastaisessa toiminnassaan. Joissain tapauksissa liittovaltion armeijaa ja kansalliskaarteja käytettiin suoraan lopettamaan lakkoja ja ylläpitämään järjestystä, mutta yleisempää sodanaikaisessa Yhdysvalloissa oli yk-

sityisten ryhmien valtuuttaminen valtioval-
lan sijaisena toimimiseen.⁴⁰ Täten Roosevel-
tin American Defense Society perusti ke-
sällä 1917 American Vigilante Patrols -ni-
misiä suojeluskuntia omavaltaisiin vasem-
mistolaisten pidätystehtäviin (näitä muodos-
tettiin yhteensä 276) ja American Protective
League alkoi rekrytoida ennen pitkää
250 000 agenttia kattanutta verkostoaan,
joka soluttautui vasemmistolaisiin järjestöi-
hin, suoritti pidätyksiä ja sabotaaseja ja var-
misti usein laittomin toimin laillisuuden
kunnioittamista, antikommunismia lisäksi
kieltolain toimeenpanosta prostituution vas-
taiseen valvontatyöhön.⁴¹

Virallisen valtiovallan ei onnistunut tu-
kahduttaa sodan jälkeenkään tällaisten puo-
livilirallisten ja lain kirjainta rikkoneiden jär-
jestöjen toimintaa. Isossa-Britanniassa ei
tukahdutusta oikeastaan edes yritetty, ja
Yhdysvalloissa yritykset jäivät vaille huo-
mattavaa tulosta. Vuosina 1919–20 alkanut
niin sanottu 'Red Scare' päinvastoin kiih-
dytti populaaria, suojeluskuntatyypisesti
järjestäytyntä suoraa toimintaa Yhdysval-
loissa. Samanaikainen kenraali Leonard
Woodin, aseellisen ja ruumiillisen koulutuk-
sen pioneerin, sodanaikaisten lakkoliikkei-
den tukahduttajan ja American Defense So-
cietyn aktivistin, presidenttiehdokkuus si-
sälsi voimakkaita viitteitä hänen mahdollista
valintaa seuraavasta suojeluskuntalaisuuden
virallistamisesta.⁴² Samoin halusivat Americ-
an Protective Leaguen aktivistit säilyttää
järjestönsä aseistautuneiden yksityisagent-
tien verkostona, jonka toimille olisi jatku-
nut jonkinlainen valtiovallan valtuutus. Lak-
kautuksen jälkeen he perustivat useita täy-
sin epävirallisia paikallisia valvonta- ja suo-
jeluskuntia, mutta jatkoivat samalla oikeus-
ministeriön palveluksessa erillisillä tilapäi-
sillä vakoilu- ja solutustoimiluvilla.⁴³ Edel-
leen National Security Leaguen johtaja edel-
lytti vielä niinkin myöhään kuin vuonna
1930 erillisen kansallisen kumouksenvastai-
sen poliisijoukon luomista vanhoista anti-
kommunistisista aktivisteista.⁴⁴

Kiinnostus ohi virallisen valtiovallan ja
ahtaan laillisuuden kehittyneeseen suoraan
toimintaan eli voimakkaana myös Isossa-
Britanniassa. Siellä useat patrioottisten jär-

jestöjen aktivistit perustivat yksityisiä lakon-
murtamisarmeijoita ja pyrkivät laventamaan
niiden alueellisten vapaaehtoisjoukkojen
(territorial army ja yeomanry) toimintaa,

34 SSL:n kokoelmien jo kurssiivinenkin tarkastelu osoit-
taa tämän. Erityisesti asiamiehille helmikuussa 1930
lähetetyssä kiertokirjeessä, 'Promemoria Suomen Suo-
jelusliiton toiminnasta vuonna 1929', korostettiin sitä,
kuinka SSL pyrki julkaisuillaan kansalaismielipiteen
herättämiseksi, jotta valtiovallalla olisi tarvitsemansa
tuki jo aloittamalleen antikommunistiselle toiminnal-
leen. Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 11. Vrt.
Hyvämäki, s. 199–200.

35 *Markku Ruotsila*, *The Origins of Anglo-American
Anti-Bolshevism, 1917–21*, Cambridgen yliopiston tohtori-
tönnätkirja (1998), s. 73–80, 87–100, 129–145, 240–
252.

36 *David Jayne Hill*, 'The Default of Democracy', *The
North American Review* (September 1920), s. 289–300;
Hill, *The National Association for Constitutional Govern-
ment*, s. 7–11; *Arthur L. Frothingham*, *Handbook
of War Facts and Peace Problems* (New York 1919),
s. 147, 188–191; *Annual Report of Col. Charles Lyde-
cker*, President of the National Security League, May
7, 1919 (New York 1919), s. 8–10.

37 Charles Lydecker Elihu Rootille 5.12.1918 ja Elihu
Root Charles Lydeckerille 7.12.1918, Elihu Rootin ko-
koelma, kansio 136, Library of Congress, Manuscripts
Division, Washington, D.C.

38 'Sosialistiset valheopit sokaisseet englantilaisia lor-
deja', 4.7.1923, Suomen Suojelusliiton kokoelma, kan-
sio 3; 'Jo valkenee! Bolshevismmin loppu alkaa', 1921,
Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 1.

39 *Nesta Webster*, *The Surrender of the Empire* (Lon-
don 1931), s. 178–183, 200–2; *James M. Beck*, *The
Menace of Bureaucracy* (New York 1931), s. 1–17, 25–
6.

40 Näiden järjestöjen sodanaikaisesta suorasta, aseis-
tetusta toiminnasta ja sen puolivilirallisesta luonteesta
ks. laajemmin *Michael J. Heale*, *American Anticommun-
ism: Combating the Enemy Within, 1830–1970* (Bal-
timore 1990), s. 49–58; *Jensen*, erit. s. 17–33, 57–78,
96–98, 181–185; *William Preston, Jr.*, *Aliens and Dis-
sidents: Federal Suppression of Radicals, 1903–1933*
(Cambridge, Massachusetts 1963), erit. s. 103–120,
155–171; *Roy Talbot, Jr.*, *Negative Intelligence: The
Army and the American Left, 1917–1941* (Jackson, Mis-
sissippi 1991).

41 *The American Defense Society: History, Purpose
and Accomplishments* (New York 1918), s. 10; *Em-
erson Hough*, *The Web: A Revelation of Patriotism, The
Authorized History of the American Protective Leag-
ue* (Chicago 1919), s. 493–500.

42 Ks. *Eric Fisher Wood*, *Leonard Wood: Conservator
of Americanism, A Biography* (New York 1920), erit.
s. 281–298, 308–311; *William Herbert Hobbs*, *Leonard
Wood: Administrator, Soldier and Citizen* (New York
1920), erit. s. 255–268. Kumpikin teos on patrioottis-
ten järjestöjen johtavan aktivistin kirjoittamaa vaalikir-
jallisuutta.

43 *Hough*, erit. s. 476–477; *Jensen*, s. 181–185, 238–
284.

44 *Philip C. Jessup*, *Elihu Root, Volume Two, 1905–
1937* (New York 1938), s. 370.

joita useat heistä johtivat.⁴⁵ American Legionin kaltaista asekoulutettujen ja aseellisiin toimiin valmiiden yhteentuloa kaivattiin myös brittioikeistossa, ja sotaveteraanijärjestö Comrades of the Great War tuntui joistain aktivisteista tarjoavan tähän käyttökelpoisimman välineen.⁴⁶ Näiden järjestöjen organisoijat olivat nimenomaan vanhoja oikeistoradikaalin arvokasvatuksen, asekoulutuksen ja sanomalehtipropagandan pioneerejä. Edelleen, ensimmäisen maailmansodan jälkeen lukuisat konservatiiviset ministerit alkoivat valtiovallan puolelta rohkaista tällaisia pyrkimyksiä.

Erityisesti sotaministeri Winston Churchill piti 1920-luvun alussa tärkeänä paikallisten, alivaltiosihteeritason suoraan johtamien kodinturvajoukkojen luomista. Hän otti osaa ASU:n antisosialistiseen propagointityöhön ja muutenkin kävi energistä retorista kamppailua vasemmistoa vastaan, mutta katsoi fyysisen vastavoiman myös olennaisen tärkeäksi. Tällaisen vastavoiman ja reservin aikaansaamiseksi Churchill käytti asemaansa radikaalioikeiston muuten niin kovasti karsastaman Lloyd Georgen hallituksen ministerinä ja tuli täten yhdeksi oikeiston suosikiksi. Aluksi Churchill oli aikonut käyttää varsinaista sotaväkeä tarkemmin määräämättömiin antisosialistisiin järjestyksenpitoitehtäviin, mutta asiaa paikalliskomentajilta tiedusteltuaan hän oli päätenyt siihen tulokseen, ettei armeijan rivisotilaissa esiintynyt riittävää antikommunistista vakaumusta, jota tällainen toiminta edellytti.⁴⁷ Näin pääteltyään Churchill kuului niihin vaikutusvaltaisiin päättäjiin, jotka laativat suunnitelmia niiden maahan saapuneiden neuvostoliittolaisten kauppaneuvottelijoiden karkottamiseksi, joiden oli todistettu rahoittaneen paikallisia kommunisteja ja rohkaiseen näitä väkivaltaiseen kumousyritykseen. Näihin suunnitelmiin kuuluivat myös aseelliset toimet kotimaista kommunistista liikettä vastaan, ja tällaisten aseellisten toimien oli määrä käynnistyä nimenomaan patrioottisten järjestöjen ympärille rakennetun kodinturvajärjestelmän pohjalta. Aikomuksena oli käyttää olemassa olleita lakonmurtamisjoukkoja, aktivoida sotaveteraanijärjestöt ja armeija ja aseistaa pörssimekla-

reita. Vuoden 1920 lopulla suunnitelmat aktivoitiin sotaministerin käskystä ja paikallisille kodinturvajoukkojen komentajille annettiin ohjeet kriisiin vastaamisesta. Tässä vaiheessa puhuttiin aivan yleisesti Churchillin ja sotavoimien ylipäällikön, sotamarsalkka Sir Henry Wilsonin sotilasvallankaappausuunnitelmasta.⁴⁸ Odotettua yhteenottoa ei tuossa vaiheessa seurannut, mutta siihen varautuminen osoitti niiden siteiden tiiviiden, jotka olivat vähitellen syntyneet valtiovallassa olleiden oikeistolaisten, armeijan johdon ja antikommunististen järjestöjen kesken.

Englantia puhuvissa maissa järjestöjen toiminta erosi Suomen suojeluskuntalaisten aktiviteetista ennen kaikkea siinä, että ne eivät koskaan kyenneet varsinaisesti nivomaan kodinturvajoukkoja valtiokoneiston osaksi. Kyseessä ei itse asiassa ollut kovin merkittävä eroavuus, sillä suomalainenkaan suojeluskuntaoppositio ei halunnut suojeluskuntien valtiovallalle alistamista, mikäli valtiovallassa oli oikeisto-radikalismille vihamielisiä vaikuttajia. Sekä englantia puhuvissa maissa että Suomessa oikeistosuojeluskuntalaiset karsastivat liberaalia parlamentaarispohjaista demokratiaa siinä määrin, että he nimenomaan katsoivat tuollaisen valtiollistamisen vahingoittavan heidän päämääriään niin kauan kuin vasemmiston sallittiin toimia osana parlamentaarista järjestystä, so. valtiovaltaa. Suomenkin suojeluskuntien poliittinen funktio liittyi toisin sanoen aikaan ennen (odotettua) oikeistoradikalistista valtiojärjestyksen uudelleenjakoja, ja sillä oli ennen muuta valvonta- ja valistusfunktio, varmistusfunktio, ei kapinafunktio. Tarkoituksena ei ollut käyttää oikeiston aseellisia järjestöjä parlamentaaridemokraattisen järjestyksen tuhoamiseksi vaan sen täydentämiseksi. Suomalaiset ja anglofoniset oikeistoradikaalit eivät tässä poikenneet toisistaan – mutta ne poikkesivat samalla tavoin pääosasta manner-Euroopan oikeistoradikalismia.

Toisaalta Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ei koskaan kohdistettu armeijaan sellaista epäluuloa kuin suomalaisen suojeluskuntaoppositio – ja kailalaisten – taholta. Tällaisen epäluulon puuttuminen osaltaan

hillitsi myös anglofonisten patrioottisten järjestöjen pyrkimystä sellaiseen aseelliseen organisaatioon, joka olisi ollut suoraan valtiovallan palveluksessa. Huolta armeijan luotettavuudesta antikommunismien kannalta tunnettiin Isossa-Britanniassa vain lyhyen aikaa vuoden 1919 alussa, kun armeijassa syttyi toistuvia kapinoita. Yhdysvalloissa tällainen huoli eli vieläkin lyhyemmän ajan, nimenomaan siinä vaiheessa, jossa Euroopasta ja Siperiasta alettiin kotiuttaa joukkoja, joiden pelättiin saaneen vasemmistolaisia vaikutteita ulkomailla ollessaan.⁴⁹ American League kuitenkin häivytti kaikki tällaiset pelot nopeasti syntymänsä jälkeen ja osoitautui kodinturvajoukkojen aatemaaolman olennaiseksi edistäjäksi. Pienemmässä mitakaavassa samaa funktiota palveli vastaava brittiläinen järjestö, Comrades of the Great War. Joka tapauksessa asevelvollisuusarmeijat lakkautettiin kummallakin puolella englanninkielistä Atlanttia pian sodan jälkeen, ja Yhdysvaltain kansalliskaarti ja Ison-Britannian vastaavat joukko-osastot jatkoivat puhtaasti vapaaehtoispuolelta. Jo pelkällä olemassaolollaan ne tarjosivat varteenotettavan ja virallisen reservin, jonka saatavilla olo edelleen hillitsi tarvetta erillisten suojeluskuntien perustamiseen. Itse asiassa näissä kahdessa kodinturvajoukossa oli jo olemassa suojeluskunta, sillä niiden jäsenistö oli paljolti päällekkäistä radikaalimpien patrioottisten järjestöjen jäsenistön kanssa ja tarpeen vaatiessa näiden kahlittavissa. Tämänkään takia Suomen Suojeluliiton kaltaiset järjestöt eivät englantia puhuvissa maissa tarvinneet valtioon sidonnaista suojeluskuntaorganisaatiota.

Armeijan vähämerkityksisyys Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa johtui tietenkin myös siitä, ettei niitä uhannut välitön rajanaapurissa oleva ulkoinen vihollinen. Tämän perusluonteisen eron takia suojeluskuntiin verrattava järjestäytyminen oli alusta alkaen nimenomaan ja ainoastaan poliittista. Suomalainen oikeiston organisoituminen oli tapahtunut käänteisessä tilanteessa, jossa välitön ulkoinen ja sisäinen sotilaallinen uhka oli pakottanut ensin nimenomaan sotilaalliseen organisoitumiseen. Vasta tämän välittömän uhan liennyttyä oli korostunut

suojeluskuntalaisuuden taustalla ollut aate, ja se oli kohdistunut piilotellumpia uhkakuviava vastaan. Nämä piilotellummat, sisäisen vasemmistolaisuuden ja arvomaailman muuttumisen tuomat uhat olivat englanninkielisten maiden oikeistossa välittömiä, näkyviä ja ensisijaisia uhkia. Niiden luonne ei edellyttänyt oikeistopatrioottisten voimien samanlaista maan asevoimiin nivoutumista kuin Suomen oikeiston alkuperäiset pelot olivat edellyttäneet. Ajan mittaan alkuperäisen tilanteen uniikkisuus kuitenkin syrjäytyi sekä Suomessa että englantia puhuvissa maissa ja suojeluskuntatyypinen järjestäytyneisyys vakiintui kattamaan toiminnan ja ajattelemisen muotoja, jotka yhdistivät enemmän kuin erottivat.

Yhteneväisyydet ja eriävyydet

Poliittisuus suojeluskuntaliikkeessä tarkoittikin sekä tiettyjä aatteita että tiettyjä suoran toiminnan muotoja. Kaikki se, mikä kohdistui sisäistä, vasemmistolaisista voimava vastaan, oli poliittista. Tältä pohjalta käsitettynä yhteneväisyydet oikeistopatriootti-

45 Percyn jaarli W.M. Powerille 18.5.1914 ja William F. Eustace Percyn jaarlille 12.6.1914, Northumberlandin herttuan kokoelma, F/199, Alnwick Castle, Alnwick; *William D. Rubinstein*, 'Henry Page Croft and the National Party, 1917–22', *Journal of Contemporary History* (January 1974), s. 148; *Chris Wrigley*, *Lloyd George and the Challenge of Labour: The Post-War Coalition, 1918–1922* (London 1990), s. 300.

46 Northumberlandin herttuan puhe 5.4.1919, Northumberlandin herttuan kokoelma, lehtileikekokoelma, osa 9, Alnwick Castle, Alnwick; Northumberlandin herttua Sir Henry Page Croftille 25. ja 27.3.1919, Sir Henry Page Croftin kokoelma, CRFT 1/7, Churchill College, Cambridge; 'How to Fight Bolshevism', *The Spectator*, 10.5.1919, 587–588; 'The American Legion', *The Spectator*, 17.1. 1920, 100.

47 'Summary of Reports Received from General Officer Commanding-in-Chief, Great Britain', 10. ja 15.2. 1919, Winston Churchillin kokoelma, CHAR 9/57, Churchill College, Cambridge.

48 Churchillin muistio 14.1. 1920, CHAR 16/51A, ja Churchillin muistio 20.8.1920, CHAR 16/52B, Churchillin kokoelma, Churchill College, Cambridge. Ks. myös *Christopher Andrew*, *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community* (London 1992), s. 378–389; *David Carlton*, *Churchill and the Soviet Union* (Manchester 2000), s. 21–9; *Morton H. Cowden*, *Russian Bolshevism and British Labour, 1917–1921* (New York 1984), s. 103–113; *Wrigley*, s. 217–9, 253–255.

49 *John Milton Cooper*, *Pivotal Decades: The United States, 1900–1920* (New York 1990), s. 287; *Wrigley*, s. 26–40; *Pearlman*, s. 173–7.

sessä järjestäytymisessä olivat saman aatepohjan luonnollisesti aiheuttamia korostuksia, eroavuudet toimintaympäristön ja yleisen mielipiteen vaihtelevuuden tuotosta. Toimintaympäristön erot johtivat osin erilaisiin käytännön ratkaisuihin, mutta tarkemmin katsoen erilaisuus osoittautuu hyvin vähäiseksi. Olennaista onkin se, kuinka paljon yhteistä oikeistopatriootisella järjestäytyneisyydellä oli – ja se, kuinka olennaisesti tämä yhtenevyys poikkesi manner-eurooppalaisesta kehityksestä. Kummassakin kohdassa yhteinen aatemaailma selittää havaitut piirteet: parlamentarismien pitäminen riittämättömänä, ei määritelmällisesti hyväksyttömänä; pyrkimys kotimaisten sosiaalidemokraattien, ei vain ulkoisten kommunistien, toiminnan mitätöimiseen valistuksen, fyysisen kasvatuksen ja asevoiman reservin kautta; sekä valmius käyttää erilaisia suojeluskuntalaisia järjestöjä aseelliseen toimintaan kriisihetkellä, muuten niiden pitäminen pelotteena.

Mitään näistä piirteistä ei voi myöskään selittää yksinkertaisesti lainoiksi. Suomen suojeluskuntalaisilla aktivisteilla ei ollut suoranaista, merkittävää aikalaisvaikutusta angloamerikkalaiseen piiriin päin, eikä Suomesta lainattu sinne mitään. SSL levitti sanoomaansa Geneven antikommunistisen internationaalin piirissä, mutta se ei katsonut tarpeelliseksi kääntää muualle Eurooppaan ahkerasti levittämäänsä raporteja englanniksi.⁵⁰ Se tuntui pitäneen patriootista valistusta englantiapuhuvissa maissa niin pitkälle kehittyneenä, ettei suomalainen panos ollut tähdellistä. Varsinkin Suomen Suojelusliitto pyrki kuitenkin tuomaan antisosialistista vaikutusta Suomeen, sillä se katsoi sellaisen vaikutuksen sekä tukevan sen omia päämääriä että innoittavan näiden aatteellista tarkentumista. Suojelusliiton aktivistit olettivat monikansallisen yhteistyön myös englantiapuhuvissa maissa menestyneiden suojeluskuntatyypisten järjestöjen kanssa kuuluneen olennaisesti suojeluskuntalaiseen aatteeseen. Monikansallisen yhteistyön Suomessa osalleen saama vähäinen kiinnostus itse asiassa supisti saatua hyötyä, mutta ei poistanut sitä aatteellista merkitystä, joka sillä oli suojeluskuntaopposition ajattelussa.

Suojeluskuntien historiografia on useimmiten surkastunut perspektiiviltään puhtaasti paikallisen, korostetusti organisatorisen ja vain vähän aatteellisen sisällön tarkasteluksi. Vertaileva, kansainvälinen tarkastelutapa osoittaa suomalaisen poliittisen suojeluskunta-ateen olennaiseksi osaksi laajempaa länsimaista antikommunismia, jonka aatteellinen sanoma, valistusmuodot ja -vakaukukset, ja lopulta myös organisatoriset pyrkimykset olivat varsin samankaltaisia. Suomalaisen ja englantia puhuvien maiden patriootisoikeistolaisien liikkeiden asemassa tässä antikommunismissa ja antisosialismissa oli maltillisempaa ja parlamentarisempaa kuin manner-Euroopan vastaavien liikkeiden. Itse asiassa on perusteltua sanoa, että Suomen suojeluskuntien poliittinen toiminta oli jopa maltillisempaa kuin vastaavien englanninkielisten järjestöjen aktiviteetti: Suomessa suoraa toimintaa harrastettiin paljon vähemmän kuin esimerkiksi APL:n toimesta Yhdysvalloissa, ja suojeluskuntien taustalla oli lähes kansallinen konsensus, lainsäädännöllinen ja asetuksellinen pohja ja myötämielinen valtiovalta. Sekä Yhdysvalloissa että Isossa-Britanniassa vastaavaa ajatusmaailmaa edustaneet joutuivat tyytymään paljon epävirallisempiin ja muun yhteiskunnan suppeammin hyväksymiin järjestäytymismuotoihin. He kuitenkin tunsivat paljon suurempaa huolta omien valtioidensa tilasta, koska he katsoivat niiden jo tulleen sosialististen oppien ja politiikkojen valtaamaksi.

Sisällis- ja vapaussodan jälkeen Suomen poliittinen suojeluskunta-ate vastasi siis yhteen paikalliseen versioon siitä yleismaailmallisesta vasemmistolaisesta uhasta, joka poliittisessa, parlamentarisessa oikeistossa oli havaittu kautta länsimaailman. Koska Suomi, toisin kuin Iso-Britannia ja Yhdysvallat, oli käynyt läpi sisällissodan ja siten tuhonnut suuren osan vasemmistolaisesta kumousvoimasta, ei Suomen oikeistossa nähty tarvetta yhtä radikaaleihin, välittömiin ja suoriin toimiin. Vertailussa Suomen ja englantiapuhuvien maiden suojeluskuntajärjestöt kuuluivat oikeistoradikalismien yleiseen länsimaiseen reaktioon parlamentaristisen vasemmiston nousua vastaan. Kumpikin

poikkesi mannereurooppalaisesta reaktiosta samalla tavalla, suhteellisen maltillisuutensa ja parlamentarismien perussääntöjen hyväksymisensä takia.

50 Suomen Suojelusliitto ja Lapuan liike, s. 7. Ks. myös Suomen Suojelusliiton kokoelmassa olevaa kirjeenvaihtoa EICDI:n johtajan J.L. Aubertin ja useiden jäsenjärjestöjen kanssa. Kirjeenvaihtoa ei ole ollenkaan englanniksi. Suomen Suojelusliiton kokoelma, kansio 11, Suomen Kansallisarkisto, Helsinki.

KARI KOSKELA

Jedem das Seine – Buchenwaldin punainen vankihallinto

Filosofian maisteri Kari Koskela käsittelee artikkelissaan Buchenwaldin keskitysleirin itsehallintoa, sen hierarkkisia suhteita ja leiriin vangittujen kommunistien asemaa. Hän sivuaa myös myyttiä, jonka DDR:n historiankirjoitus leiristä rakensi.

■ Saksalaisen ”sosialistisen historiatietoisuuden” virallinen historia päättyi DDR:n myötä. Yksi tämän historiakuvan pilareista oli Buchenwaldin keskitysleirin historia.¹ Vuonna 1992 saksalainen erityiskomitea, joka oli pohtinut leirin yhteyteen DDR:n vuonna 1958 perustaman museon (”Buchenwald Mahn- und Gedenkstätte”) tulevaisuutta tiivistä Itä-Saksassa viljellyn leirihistorian vinoutumat neljään kohtaan, jotka nyt yhdistyneen Saksan historiikeissä oli pyrittävä oikaisemaan.

Ensimmäiseksi olisi kerrottava Speziallager 2:sta, venäläisten vankileiristä Buchen-

waldissa vuosina 1945–50: tästä DDR:ssä vaiettiin.² Toiseksi olisi käsiteltävä leiristä evakuoitujen ja sieltä muille leireille kuljetettujen noin 240 000 ihmisen kohtaloa: DDR:ssä keskityttiin leirissä pysyneiden kommunistivankien vaiheisiin. Kolmanneksi olisi käsiteltävä kansallissosialismia (ja SS-järjestöä) nimenomaisesti rasismien ruumiillistumana: DDR:ssä se teoretisoitiin kohti sosialismia kehittyvän kapitalismin erityiseksi vaiheeksi, ja neljänneksi olisi purettava myytti urhoollisista kommunistitaistelijoista leirin vapauttajina: tässä sankaritarinassa Yhdysvaltain kolmannen armeijakunnan ratkaiseva osuus sivuutettiin. Vankien aktiivisista johdettiin suora kehityslinja DDR:ään, ja ex-buchenwaldilaiset nostettiin moraaliseksi esikuvaksi uudelle Saksalle.³

Buchenwaldin keskitysleiri perustettiin vuonna 1937 lähelle Weimaria, Thüringenin osavaltioon.⁴ Leirin hallinto perustui 1933 perustettuun Dachauin leiriin.⁵ Vankien itsehallinto,⁶ hierarkia vankien keskuu-

1 Buchenwaldista ja DDR:stä *Manfred Overesch*, Buchenwald und die DDR: oder die Suche nach Selbstlegitimation (Köln 1995).

2 Aiheesta on ilmestynyt ainakin *Bodo Ritscher*, Speziallager Nr. 2 Buchenwald. Zur Geschichte des Lagers Buchenwald 1945 bis 1950 (Weimar 1993).

3 Der ”Gesäuberte” Antifaschismus: die SED und die roten Kapos von Buchenwald; Dokumente. Julk. Lutz Niethammer (Berlin 1994), s. 23[Antifaschismus].

4 NSDAP kannatus oli Thüringenissä ollut keskimääräistä vahvempaa. *Jens Schley*, Nachbar Buchenwald. Die Stadt Weimar und ihr Konzentrationslager 1937–1945 (Köln 1999), s. 11–27; 1930-luvun lopussa leirien (maantieteellinenkin) uudelleenorganisointi oli lopussa: Dachau sijaitsi Etelä-Saksassa, Buchenwald keskisessä ja Sachsenhausen Pohjois-Saksassa. *Eugen Kogon*, Der SS-Staat. Das System der Deutschen Konzentrationslager (Frankfurt am Main 1948, 1946), s. 40.

5 Dachauin komendantti oli Theodor Eicke. Hän loi leireille hallinnon, rankaisumenetelmät ja vartioston ohjesäännöt. *Anatomie der SS-Staates II*. Hans Buchheim, Martin Broszat, Hans-Adolf Jacobsen, Helmut Krausnick, (Freiburg 1965), s. 56–97; Eicke oli yksi Ernst Röhmien murhaajista. Myöhemmin Eickestä tuli SS-Totenkopffdivisioonan komentaja. Hän katosi Venäjällä 1943. *Tom Segev*, Soldiers of Evil, The Commandants of the Nazi Concentration Camps (Berkeley 1991, 1987), s. 96–125.

6 Itsehallintoa käytettiin ankaruudeltaan muodollisesti eri asteisissa työleireissä. SS:n sodanaikaiset luumyllyt, kuolemanleirit, kuten esimerkiksi Treblinka Auschwitzissa olivat olemassa murhaamista varten. *Kogon*, 1948, s. 43.